

Introducció

Les obres dutes a terme per l'empresa **Procivesa** al carrer Fonollar número 13, cantonada amb el carrer Font de la Fonda, a tocar amb el solar ocupat per l'antiga església de Sant Cugat del Rec, van comportar els rebaixos i moviments de terres per la realització de les obres de fonamentació i soterranis. La Secció d'Arqueologia Urbana de l'Ajuntament de Barcelona va creure necessària la intervenció arqueològica, ja que la proximitat de l'antiga església de Sant Cugat del Rec feia imprescindible un seguiment i registre arqueològic, tant de la zona ja rebaixada, com de les arcades d'una estructura, possiblement la sacristia, de l'antiga església. Per aquest motiu, l'empresa **Procivesa** d'acord amb la Secció d'Arqueologia Urbana de l'Ajuntament de Barcelona, acordaren la contractació de l'empresa **ATICS, S.L.**, per a dur a terme el registre arqueològic d'aquestes obres i la representació gràfica de les arcades, sota la direcció de Joan Piera i Sancerni.

La intervenció es realitzà des del dia 13 d'octubre al 3 de novembre de l'any 1998, amb el suport tècnic durant tota la campanya de tres auxiliars d'arqueologia, Josep Fauquet, Marc Flores i Francesc Florensa. A part del registre gràfic dels talls que els rebaixos de terra havien deixat, es va excavar una rasa de sondeig davant de l'arcada nord i es va fer la representació gràfica de les arcades i del parament de les parets nord i est.

Antecedents històrics

El barri de La Ribera, on estava ubicada l'església de Sant Cugat del Rec, era al segle X una zona sense urbanitzar amb aiguamolls i diverses rieres, de les que cal assenyalar la del Merdança o riera de Sant Joan, que discorria, aproximadament, per l'actual Via Laietana i desembocava molt a prop don està l'església de Santa Maria del Mar. La documentació de l'època que tenim és un xic imprecisa, no serà fins al segle XI, on aquesta és més abundant, que ja es parla de zones habitades fora de muralles. Fins aleshores hem de suposar que la zona està ocupada per amplies zones de camps i horts. L'església de Sant Cugat del Rec es consagrarà el 1023, a la seva acta consta que el seu promotor Guislabert, bisbe de Barcelona, era l'administrador i se la dota dels delmes i primícies de fidels¹.

A principis del segle XI tenim notícia d'assentaments al voltant de les vies de comunicació de la ciutat. La Ribera es va articular a llarg de la primitiva via romana, o camí d'entrada a la ciutat en un primer moment², al principi l'església se la coneix com a Sant Cugat del Camí. La construcció del rec comtal i de l'edificació de varis molins seran els elements que revitalitzen la zona. A mitjans del segle XI hi ha tres referències de "vila nova" en una àrea suburbana que està situada entre Sant Cugat de Camí i Sant Pere de les Puelles³. Aquesta documentació ens parla de grans extensions de terreny, les propietats van canviant de mans però no apareixen mencionades edificacions.

No serà fins al segle XIII que la urbanització esdevindrà total. En aquesta època el creixement econòmic dels ravals de la ciutat propicia un nou ordenament urbanístic. Es promou l'edificació d'una nova línia defensiva, la nova muralla es començarà a fer al segle XIII, encara que és al segle XV quan La Ribera s'inclou dins aquest nou perímetre. Els diversos ordres eclesiàstics, davant les grans possibilitats que ofereixen els terrenys de la zona, comencen a edificar. Destaquen el Convent de Santa Caterina, el convent de Santa Clara Agustí. La zona al voltant de Sant Cugat del Rec rebrà grans canvis, la seva urbanització, encara que comença tímida anteriorment, es consolidarà. El 1260 apareixerà un nou carrer prop l'església, el 1287 es reconstrueix i es nomena de parròquia Sant Cugat del Rec, es traçarà tot el tram urbà definint-se tot el que serà el plànol de la ciutat medieval.

L'elevat creixement econòmic que té la zona configurarà una unitat administrativa, el denominat Quarter del Mar. Aquest estarà format per dues zones clarament diferenciades. Un sector de rics comerciants i nobles, que s'assentaran al carrer Montcada, i un altre amb menys poder econòmic que s'establiran més enllà del Rec Comtal.

¹ **Cat. Rom.** Vol. XX pp.66

² "El barrio de Sant Cugat se había formado a lo largo de la via que, saliendo de la ciudad por el Portal Major, se dirigia hacia el noreste (Gerona i Francia). Este camino es la calle Bória, Corders, Carders ... La unión de este barrio con el mar se hizo a través de la calle Montcada" **Florensa** pp120

³ **Cat. Rom.** Vol. XX, pp.67

Entre els segles XV i XVIII el barri continua creixent i poblant-se. Així és en aquest moment quan es produïx el gran canvi en la fesomia del barri, ja en època moderna. Concretament després de la Guerra de Successió, 1714, i sota el regnat de Felip V, es decideix la construcció d'una fortalesa militar, (La Ciutadella) dins dels terrenys que actualment ocupa el parc de "La Ciutadella". La seva construcció i la seva zona de seguretat als voltants, provoca l'enderroc d'una part important del barri, concretament la zona situada a ponent de Santa Maria del Mar.

L'enderroc, entre juliol de 1715 i finals del 1718, implica com efecte immediat la densificació del barri de La Ribera i els conseqüents canvis urbanístics: la construcció dels arcs entre edificis (ocupant espai públic) i el creixement de l'alçada de les construccions preexistents.

Reformes posteriors d'importància rellevant seran els traçats de nous carrers per facilitar el descongestionament de la trama medieval, el nou reordenament urbà és fruit d'una política d'obertura de línies rectes de circulació. La creació del carrer Princesa, planificat l'any 1849 i executat i inaugurat el 1853, s'emmarca dins aquesta nova política urbanística.

En aquesta època també cal fer esment de l'enderrocament de "La Ciutadella", amb l'única excepció de la capella militar. Aquesta acció comporta una remodelació i urbanització de la zona ocupada per aquesta estructura, amb la construcció del parc abans esmentat, el mercat del Born i diversos edificis de vivendes a la zona.

El 1830 es realitzaran obres per l'ampliació de l'església de Sant Cugat del Rec, però amb la Setmana Tràgica es destrueix pràcticament tota, salvant-se només l'estructura. Al 1909 es reconstrueix per l'arquitecte Josep Maria Pericas però al 1936 es destrueix totalment i els seus materials són emprats per fer altres edificacions. Durant la guerra civil el solar queda afectat pels bombardejos, la zona es cobreix amb runa per terraplanar-la, i al seu lloc es construeix una petita plaça. Sant Cugat del Rec es torna a edificar el 1944, aquest cop al carrer Princesa.

Antecedents arqueològics

El 1952 es va realitzar la primera excavació de la que tenim constància a la placeta on antigament estava ubicada l'església de Sant Cugat del Rec. Les obres varen ser dutes a terme per A. Arribas i Ana Mª Adroer. Va consistir en fer una sèrie de cates a la plaça i al lloc de la sacristia. Els treballs varen posar al descobert els murs de part de l'església i un pou on estaria la nau central d'aquesta. Dins el reblliment del pou varen sortir fragments de ceràmica vidrada catalana. També va sortir una fossa comuna amb ceràmica datada del segle XVIII, i tot una sèrie d'enterraments al cantó est⁴.

⁴ Udina pp23

Metodologia de treball

Els treballs arqueològics, realitzats al solar del número 13 del carrer Fonollar, consistien en la neteja i documentació gràfica dels talusos que els rebaixos de terres havien fet per a la realització de l'obra. És per això, que la intervenció principal era fer una rasa de sondeig al costat d'una arcada (zona que denominarem 2). Aquesta estructura podria pertanyer a l'església de Sant Cugat de Rec, concretament a la sacristia. No obstant, aprofitant la nostra presència al solar es va decidir documentar (fent seccions i registre fotogràfic) els rebaixos realitzats a l'hora de fer la fonamentació de l'edifici, zona que denominarem 1. La importància de la rasa esdevingué més rellevant que el solar ja rebaixat, ja que podia donar una informació històrica alhora que confirmar la funció de l'esmentada arcada.

A fi d'assolir aquest últim objectiu, calia seguir una metodologia sistemàtica i adequada. La realitzada en aquesta excavació pren com a model el mètode de registre utilitzat per E.C.Harris i per A.Carandini (Harris, 1975, 1977, 1979; Carandini 1977, 1981).

Consisteix en registrar objectivament els elements i estrats que s'exhumen (tant els que es van fer manualment com els que es varen fer amb màquines excavadores), realitzant una numeració correlativa d'aquests, sota el nom d' "Unitat Estratigràfica" (u.e.) que individualitza els uns dels altres. Cada u.e. es registra en una fitxa on s'indica: la ubicació al jaciment, les seves característiques físiques, la situació en les plantes i seccions i la posició física respecte a la resta d'unitats estratigràfiques amb les quals es relaciona. Aquestes fitxes han estat facilitades per la Secció d'Arqueologia Urbana de la ciutat de Barcelona, nosaltres les hem informatitzat mitjançant el programa Accés de Microsoft.

Juntament amb el treball de registre de les u.e. es realitzà un registre gràfic. Aquest està compost per plantes, seccions i, finalment, el material fotogràfic (es varen realitzar en paper, per la realització d'informes i memòries, i diapositives, per una possible difusió,) imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats.

Per acabar hem de fer referència al tractament que varem donar al material aparegut durant els treballs d'excavació. En primer lloc es va netejar mecànicament (es va rentar amb aigua i un raspall). Cada peça es va siglar, per tal de deixar constància del seu lloc de procedència (en aquest cas es va posar el codi del jaciment i any, **81/98**). Posteriorment es va fer l'inventari de tot el material per unitats estratigràfiques, dins de cada u. e. es varen separar per materies amb un ordre cronològic ascendent, de més antic a més modern. Aquelles peces considerades preferents, és a dir, aquelles que tenien una forma o una decoració prou important, es van dibuixar i rebre un número propi, per tal de quedar individualitzades i així fer més ràpida la seva localització. Tot el material recollit es va dipositar a la Secció d'Arqueologia Urbana de l'Ajuntament de Barcelona (zona franca).

Descripció dels treballs

Al moment d'iniciar els treballs arqueològics al solar del carrer de Can Fonollar número 13, zona coneguda com Sant Cugat del Rec, ja s'havien iniciat els treballs de rebaixos mecànics del terrenys, arribant a la major part del solar al terreny natural. Per aquest motiu es va decidir realitzar un seguiment arqueològic dels talls que les màquines varen deixar. Aquest seguiment va consistir en individualitzar les diferents estructures i nivells estratigràfics que s'observaven, i mitjançant el dibuix en secció i la fotografia registrar-los. A fi d'establir la seqüència física, en el cas de trobar nivells que requerissin una intervenció posterior.

Així, doncs, es va localitzar una primera estructura (u.e.1005 foto 7 i 8), possiblement un pou, colmatada amb tres nivells estratigràfics diferenciats (u.e.1006.u.e.1007), consistents en capes de sorres i argiles per després tornar a diferenciar un altre estrat de sorres (u.e.1008). En aquesta estructura es va decidir abandonar el treball arqueològic ja que donava escassa informació i en canvi oferia un seriós perill físic.

Alhora es va decidir fer una neteja exhaustiva de tots els talls, principalment de la part nord i l'angle nordoest, ja que no es distingia la seqüència estratigràfica. El primer que es va registrar va ser el cantó nordoest, ja que era on s'ubicava el pilar número 1 de la futura edificació. En aquesta secció es varen descobrir dos nivells d'època romana (u.e.1011 i u.e.1012 fotos 25,26 i 27) per sota de tot un seguit de nivells medievals i moderns. Cal destacar que la troballa més significativa de la intervenció, dins l'u.e.1011, es tracta d'un enterrament humà en tégula de secció triangular, s'aprecia part de la coberta i la part superior del crani d'un individu⁵.

Al cantó de llevant d'aquesta secció es va localitzar una sitja romana (u.e.1029) amb tres nivells de colmatació, els quals no varen donar cap mena de material arqueològic que permetés la seva datació, però els nivells que la cobrien eren identificat com estrats romans. Per protegir-la de les obres de fonamentació de l'edifici es va aïllar amb plàstic en la seva totalitat. Caldria la seva excavació en una futura intervenció pel costat nord, fet que permetria la seva datació absoluta.

Per sobre dels nivells romans es varen individualitzar una sèrie d'estructures identificades com a dipòsits moderns plens de runa, u.e.1017 foto 10 (pou mort), u.e.1022, u.e.1024, u.e.1027 (fotos 11,12,13,29,30 i 31). A més de tres murs moderns que tallen els nivells més antics; u.e. 1014, u.e.1019, u.e.1020. Tots aquests estrats, tant els medievals com els moderns eren coberts per un reblliment compostat bàsicament per runa (u.e.1015).

La secció oest, a part de la ja comentada del pilar 1, estava ocupada pràcticament en la seva totalitat per un possible soterrani i un díposit (u.e.1033) ambdós reomplerts amb runa. No es va poder fer la neteja de la secció ja que el perill de desnonament era elevat. Només l'angle sudoest del tall presentava un terreny més

⁵ Posteriorment, a finals de l'any 1999, es va realitzar una intervenció arqueològica a fi d'excavar la inhumació trobada. Aquesta va ser dirigida per Marta Fàbregas, descobrint que es tractava d'un dels límits de la necròpolis pel seu costat septentrional.

ferm, uns 60 cm, dels que es va fer el registre corresponent. Aquest l'adjuntem amb la descripció del tall sud.

La secció sud era menor que la nord degut al rebaixos de terres que l'obra va fer abans de la nostra arribada. En aquest tall es poden distingir diverses estructures modernes de difícil catalogació, u.e.1044, u.e.1045, u.e.1046. Aquestes tallen el nivell romà u.e.1012 i possiblement anirien relacionats amb un nivell d'ús (u.e.1043), que es tallat pel dipòsit (u.e.1033).

És sota aquest possible nivell d'ús (u.e.1043) on apareixen un seguit de nivells que es podrien relacionar amb un forn. La hipòtesi és molt arriscada ja que l'estructura no es va excavar en extensió, senzillament es varen fer els treballs de documentació i registre arqueològic. Es va identificar un mur (u.e.1037), un nivell de rubefactat (u.e.1038) identificat com la graella, i dos retalls, a banda i banda del mur d'una funció indeterminada (u.e.1041 i u.e.1047) fotos 42,43 i 44.

Després del registre arqueològic dels talls fets pels rebaixos de terres es va començar l'excavació de la denominada zona 2. Situada al costat de l'arcada nord, al sud de les seccions anteriorment comentades. Les dimensions del quadre a excavar eren: quatre metres per sis.

Els treballs d'excavació començaren treient el nivell superficial (u.e.2005) que cobria tot el quadre, aquest nivell és el mateix que l'u.e.1015 de la zona 1. Sota el nivell superficial aparegueren tot una sèrie de clavegueres modernes, al cantó nord del quadre hi ha la més important (u.e.2008 foto 23) que pren una direcció est oest i és on van a parar altres de més petites (u.e.2007, foto 20, 2017, foto 40). La claveguera u.e.2008 podria identificar-se com a col·lector que encara estava en servei, aquest travessa longitudinalment el quadre pel sector nord reduïnt en un metre la dimensió a excavar, quedant el quadre en quatre metres per cinc.

Cal destacar que la claveguera (u.e.2007) estava associada a un paviment de rajoles (u.e.2006 foto 20) que només apareix al cantó sudoest del quadre, aquest paviment quedava destruït i amortitzat pel superficial.

Un cop extret el superficial, les clavegueres i el paviment de rajols associat, trobem en tota l'extensió del quadre un paviment de lloses de pedra de grans dimensions (u.e.2009 fotos 21, 22 i 24). Aquest estava tallat per la claveguera (u.e.2008) i estava adossat al mur (u.e.2004), que és el tapiat de l'arcada (u.e.2003). Aquest paviment el posem dins una cronologia molt ampla, aniria del segle XVIII al XIX i podria pertànyer a les antigues edificacions que hi havia al solar. Aquest paviment estava lligat amb argamassa i estava assentat sobre un nivell de runa i restes de morter de calç (u.e.2010 fotos 24 i 27) i, que alhora amortitzava un altre paviment que es trobava a sota (u.e.2011), aquest estava fet per rajoles de 30x15cm lligades amb argamassa de calç (fotos 33 i 34). Al centre del paviment es va trobar un retall quadrangular d'un metre per un metre i tres rajoles alineades perpendiculars al mur u.e.2003, a més a l'angle sudest es va trobar un forat quadrangular dins el paviment (foto35). Pensem que aquesta sèrie de forat podrien ser fets per encabir-hi algun tipus de maquinària de l'època o bé premses. El paviment també es troba adossat al mur (u.e.2004) i tallat per la claveguera (u.e.2008). Al cantó sudoest aquest paviment era retallat per l'u.e.2015

que l'amortitza, aquest no té una funció clara i determinable. La datació d'aquest paviment és complexa degut a que el material que va sortir era molt heterogeni i no permet l'establiment d'una cronologia fiable.

Directament sota del paviment (u.e.2011) es trobava un altre paviment de rajols (u.e.2013 fotos 45,46 i 47). El paviment (u.e.2013) estava format per uns rajols molt regulars, 23x23 cm, i presentava tot un seguit de petits orificis de forma quadrangular aliniats al cantó nord del quadre, també es podrien relacionar amb l'ús de maquinaria o premses o bé a l'ubicació d'alguna mena de taules o taulells. Aquest fet ens fa pensar que l'ús de l'espai hauria de ser pel desenvolupament d'alguna activitat comercial o productiva. Al sud del paviment i centrada al quadre es van localitzar les restes d'una pilastra (u.e.2014 foto38) lligada al paviment i al mur (u.e.2004). Aquest paviment també està retallat per l'u.e.2015. La datació és del segle XVIII, encara que no es pot precisar ja que no varen apareixer elements que ens facilitessin la seva datació absoluta.

Sota aquest paviment de rajoles aparegué directament un altre paviment, en aquest cas de pedra (u.e.2019). Aquest estava compostat per blocs de pedra d'uns 35x20 cm, sense lligar amb cap mena d'argamassa i recolzant-se directament sobre unes sorres (u.e.2021) que fan de preparació del paviment, La seva factura recorda als llambordins dels carrers. Aquest paviment u.e.2019 estava retallat per la claveguera (u.e.2008) i pel retall (u.e.2015), alhora s'adossava al mur (u.e.2004). La seva funció seria la de paviment d'una edificació adossada al mur u.e.2004, la seva datació ha de ser anterior a la del paviment superior, possiblement del segle XVII-XVIII, tot hi que no hi ha cap element que confirmi la nostra hipòtesi.

Sota el seguit de paviments, que hem descrit anteriorment i que s'adossaven al tapiat (u.e.2004) de l'arc (u.e.2003), vàrem trobar un nivell d'argiles (u.e.2022 foto53) sobre les que s'assentava l'arcada i no es trobava tallat pel mur 2004, si no que es posava per sota. Aquest nivell va aparèixer per tot el quadre cobrint totes les estructures i nivells arqueològics anteriors, només estava tallat per la claveguera moderna (u.e.2008) i lleugerament pel retall u.e.2015. El material associat a aquest estrat era molt heterogeni, ja que va apareixer tant ceràmica d'època romana com material medieval i del segle XVII. D'entre el material inhumat cal destacar un rajol vidrat amb motius geomètrics datat del segle XVI i d'un possible origen sevillà (81/98 2022-10). Totes aquestes dades més la seva situació física ens fan plantejar que el present nivell podria tenir una funció d'ús contemporània a l'arcada (u.e.2003), caldria saber si el pas per sota l'esmentada arcada es feia directament sobre aquest estrat o bé si l'arcada tenia una funció de descàrrega de pesos i aquest nivell era anterior a l'arcada. L'excavació només d'aquest quadre no ofereix més dades que permetin l'afirmació o la negació d'aquestes hipòtesis.

Les unitats estratigràfiques 2023, 2024, 2025 i 2026 es poden considerar bossades dins el nivell 2022 amb menor quantitat de material però d'igual cronologia.

L'u.e.2022 colmatava una estructura (u.e.2028 foto 58), possiblement un mur, i tres nivells associats a aquest mur (u.e.2027, u.e.2054 i u.e.2029). El mur

(u.e.2028) estava format per pedres d'origen local, es trobava molt malmès a nivell de fonamentació, no estava lligat per cap tipus de morter. El mur estava en perpendicular per sota l'arcada u.e.2003, hem de suposar que anterior a aquesta, encara que la seva funció no es pot determinar. Aquest mur s'assenta sobre un nivell d'argiles(u.e.2033) amb sorres amb una datació contemporània al mur. A una banda del mur 2028 va aparèixer un nivell de terra premsada (u.e.20254) que podia correspondre al nivell d'ús del mur. A l'altre canto de mur trobem el nivell 2027 (foto57), aquest nivell podria respondre, al igual que l'u.e.2054, a un nivell d'ús relacionat amb el mur 2028, o bé estractaria d'un terraplanament adossat a aquest mur. La datació de l'estructura u.e.2028 i dels possibles nivells d'ús associats a aquest mur, més la seva situació física, ens porten a donar una datació per tot el conjunt del segle XVI.

Sota aquests nivells d'ús varem trobar un estrat argilós molt compacte (u.e.2031 foto60) que presentava dos grans retalls (u.e. 2032 i u.e.2037 foto60 i 61). Aquests estan alhora colmatats per una sèrie d'estrats, en el cas del retall 2037 per les u.e.2030b i u.e.2038 i el retall 2032 per les u.e.2034 i u.e.2035. El nivell 2030 presentava una particularitat, ja que, a part de colmata el retall 2037, cobria en part el nivell 2031. Per aquesta raó es va decidir dividir-lo, així doncs el retall de dins se'l va denominar u.e.2030b mentre que la part de fora era nomenat u.e.2030a. Aquest dos estrats tenien la mateixa composició morfològica i contenien el mateix tipus de material, només es diferenciaven per la seva situació física. L'altre nivell de colmatació del retall 2037 era l'u.e.2038, aquest estrat era basicament un abocament de runa de construcció (teules, maons i canonades). La datació d'aquest retall s'hauria de situar amb anterioritat al segle XVI.

El retall 2032 és reomplert per dos nivells de sorres, un més fosc (u.e.2035) que l'altre (u.e.2034). En aquest dos nivells no va apareixer practicamente cap tipus de material, un parell de fragments molt rodats i polits, però, pensem que hauria de ser contemporani a l'altre retall (u.e.2037).

Aquests dos grans retalls, amb una possible funció d'extracció de terres, estaven realitzats en un nivell d'argiles (u.e.2031) que ocupava tot el quadre. Dins d'aquest nivell s'assentava la banquetta de fonamentació (u.e.2050 foto79) de l'arcada (u.e.2003). A l'estrat 2031 es va trobar gran quantitat de material ceràmic que el dataria al volts del segle XV. Aixó ens fa pensar que els retalls(u.e.2032 i u.e.2037) que seccionen el nivell haurien de ser contemporanis a l'estrat, ja que les grans dimensions dels forats no permeten la seva exposició a l'aire lliure per un ampli període de temps.

El nivell u.e.2031 amortitzava el mur u.e.2036, aquest es trobava a l'angle nord-est del quadre i estava tallat per la claveguera u.e.2008. El mur estava compost per pedres locals unides entre si per morter de calç. La direcció del mur seria nord-sud, malgrat les poques restes que es conservaven. Aquesta estructura s'assenta sobre dos estrats (u.e.2031 i u.e.2040). La seva datació hauria de ser anterior al segle XV no excendint dels segle XIII-XIV segons la seva situació estratigràfica.

L'estrat 2040 era una gran anivellament o bossada anterior al mur 2036, que estava localitzada solament a la secció nord del quadre, sota la claveguera (u.e.2008) i un possible mur modern (u.e.2053), que estava sota de la claveguera.

Dins aquest nivell va apareixer material ceràmic romà amb abundància barrejat amb ceràmica medieval dels segles XIII-XIV. Es possible que la funció d'aquest estrat fos nivellar el terreny per posteriorment construir el mur u.e.2036. Cal esmentar que a part de cobrir el nivell u.e.2039 cobreix el nivell 2041 i el terreny natural (u.e.2049).

L'estrat 2041 es trobava sota de l'u.e.2040 i es tractaria d'una petita bossada amb material romà en abundància barrejat amb ceràmica medieval del segle XIV, possiblement seria contemporani al nivell 2040.

L'u.e.2039 era un nivell romà que possiblement es pot identificar amb l'u.e.1012, que cobria els enterraments de la zona 1. En aquest nivell també s'assenta part del mur 2036. Aquest nivell s'extenia per tot el quadre i reomplia el retall u.e.2045 (foto64), aquest retall sembla ser antròpic i podria correspondre a un forat per l'extracció de terres. S'ha de fer esment al material que contenia material ceràmic de finals del segle I i del segle II d.n.e. Aquest estrat es trobava retallat per dues possibles sitges, una que s'insinuava sota la secció sud (u.e.2052) que no es va poder excavar ni recollir material, i l'altre situada a l'angle sudest (u.e.2043) reomplerta per u.e.2044 amb una datació complexa ja que només es varen trobar fragments de ceràmica grollera i un fragment, molt rodat, de sigil·lata africana. Pensem que podria tractar-se d'un retall tardoantic. Caldria una excavació per l'altra banda de l'arcada a fi de poder oferir una datació més fiable.

Finalment es va realitzar l'aixecament planimètric del parament del mur 2003 i 2004, així com els seus equivalents al cantó est. Tota la planimetria es troba amb les plantes i seccions corresponents d'aquesta memòria.

Conclusions

La intervenció arqueològica al solar que limita la Plaça de Sant Cugat del Rec amb el carrer Fonollar, ha permès registrar l'ocupació i les diferents activitats que es varen desenvolupar a la zona, tot i que, a priori, els resultats de les excavacions van poder semblar un xic pobres.

A la que hem denominat zona 1, no es va poder realitzar cap mena d'excavació, donat que els rebaixos de terres per part dels treballs de fonamentació i realització de soterranis, ja havien començat quan nosaltres varem arribar. Malgrat que no es va poder excavar i no s'ha pogut establir una cronologia amb exactitud, ja que aixó requereix una intervenció en extensió i no una simple neteja dels perfils que les màquines varen deixar. S'ha pogut documentar tota una sèrie d'estructures corresponents a diverses fases d'ocupació, amb un ventall cronològic ampli: del món romà fins als nostres dies.

Els nivells actuals, amb gran quantitat de material de construcció que cobria i amortitzava totes les altres estructures. La datació d'aquest nivell és molt ampla i abarca el final del segle passat fins al segle XX.

Després trobem tot un seguit d'estructures, principalment murs i dipòsits, pensem que es tractaria de les cases que anteriorment estaven ubicades en aquest solar, la seva datació és complexa car que no tenim elements que ens ho permetin fer-ho. Caldria una excavació en extensió per determinar l'època i la seva funció exacta.

L'última fase que es va documentar és un conjunt de nivells romans. D'aquests cal destacar les troballes en fonamentació del pilar 1. La neteja del perfil va permetre localitzar un enterremant de tégula de doble vessant, aquesta troballa ha permès situar el límit de la necròpoli en el seu costat septentrional⁶. L'altra troballa d'època romana va ser al cantó oposat, en la secció sud, on es va localitzar el que nosaltres hem interpretat com restes d'un forn. Aquesta arriscada hipòtesi haurà de ser confirmada o rebutjada mitjançant una posterior intervenció que abarqui tota la zona.

A la zona 2, un sondeig per determinar la funció i l'origen d'un mur amb una arcada tapiada, s'ha pogut establir tot un seguit d'ocupacions. Un primer moment caracteritzat per les estructures d'habitat i que es troba caracteritzat pels nombrosos paviments i clavegueres localitzades. Un total de quatre paviments moderns i tres clavegueres, un d'ella encara en ús, configuren aquesta fase. Els paviments, tant en rajols com en lloses de pedra, varen ser emprats tant per la realització d'activitats econòmiques (forat als paviments i disposicions dels rajols així ens ho indiquen) com domèstiques (patis o terres de cases). La cronologia que s'ha donat és tan acurada que ha estat possible i aniria del segle XVIII al XIX.

⁶ Gràcies a la localització d'aquest enterrament es va poder realitzar una excavació al cantó nordoest, a càrrec de Marta Fàbregas l'octubre de 1999.

Un segon moment és el mur de l'arcada, pel tipus de parament, les mencions documentals de reformes a l'església de Sant Cugat del Rec i un nivell associat pensem que és una construcció del segle XVII. Manca esbrinar si la funció de l'arcada era la de permetre el pas o bé oferir una descàrrega de pes al mur. Caldrà una intervenció des de l'altre cantó del mur, així com repicar la paret i treure tots els elements moderns per arribar a saber-ho amb exactitud.

La tercera fase és un conjunt de nivells d'ús i una mena de fonamentació de mur, de la qual només restava la primera filada. Aquest conjunt és datat al segle XVI i amortitza un nivell, també d'aquesta època, que es retallat per extreure'n terres.

D'època medieval s'ha documentat un mur i uns nivells que preparen el terreny i que amortitzen un retall. La ceràmica ha permès la datació dels estrats en el segle XIV i extrapolar la construcció del mur a unes dates anteriors al segle XV.

Finalment parlarem d'un moment romà que comprèn dos blocs. Un retall, possiblement una sitja, que ens donaria una datació tardoantiga. La seva situació dins la secció sud va impossibilitar la seva excavació i cronologia exactes. L'altre element romà és un nivell d'argiles que s'ha identificat amb el que cobreix la necròpolis de l'alta zona, amb una datació del segle II.

En resum direm que els treballs arqueològics ens han permès conèixer, documentar i contextualitzar tot un seguit d'actuacions a l'àrea, que vindran a ampliar, en la seva mesura, el coneixement sobre l'activitat humana en aquesta zona.

Bibliografia

Carreras Candi, F. "Geografia general de Catalunya. Ciutat de Barcelona", Barcelona.

Enciclopèdia Catalana "Catalunya Romànica" Vol. XX, Barcelona, 1992.

Enciclopèdia Catalana "Història de Barcelona", Barcelona, 1995.

Enciclopèdia Catalana "Del romà al romànic", Barcelona, 1999.

Florensa Ferrer, A "La ciudad en la Barcelona de la edad media" dins als "Cuadernos de Arqueología e Historia", Barcelona, 1957.

Duran i Sanpere, A "Barcelona i la seva història. La formació d'una gran ciutat", Barcelona, 1972-1975.

Duran i Sanpere, A "Història de Barcelona, de la prehistòria al segle XVI", Barcelona, 1975.

Galera, M et alii "Atlas de Barcelona", Barcelona, 1982.

Ros Torner "La Ribera de Barcelona", Barcelona, 1973.

Udina, F. "Campaña de Excavaciones Arqueológicas en Barcelona", dins als "Cuadernos de Arqueología e Historia", Barcelona, 1957.